

**ĐẠI HỌC QUỐC GIA HÀ NỘI
KHOA LUẬT**

ĐINH THỊ HẢI YẾN

**HỎI CUNG BỊ CAN TRONG PHÁP LUẬT
TỔ TỤNG HÌNH SỰ VIỆT NAM**

Chuyên ngành: Luật hình sự và tổ tụng hình sự

Mã số: 62 38 40

TÓM TẮT LUẬN VĂN THẠC SĨ LUẬT HỌC

HÀ NỘI, 2015

**Công trình được hoàn thành tại:
Khoa Luật – Đại học Quốc gia Hà Nội**

Người hướng dẫn khoa học: TS Đỗ Thị Phượng

Phản biện 1:

Phản biện 2:

**Luận văn được bảo vệ trước Hội đồng cấp Đại học quốc gia chấm luận
văn thạc sỹ họp tại Khoa Luật – Đại học Quốc gia Hà Nội**

Vào hồi.....giờ.....ngày.....tháng.....năm 2015

Có thể tìm hiểu luận án tại:

- Thư viện Quốc gia Việt Nam

- Trung tâm thông tin thư viện – Đại học Quốc gia Hà Nội

MỞ ĐẦU

1. Tính cấp thiết của đề tài

Điều tra trong tố tụng hình sự là giai đoạn đầu tiên có vai trò quan trọng trong quá trình giải quyết vụ án hình sự. Để thu thập chứng cứ, trong giai đoạn này, Cơ quan điều tra được tiến hành các biện pháp điều tra theo quy định của Bộ luật tố tụng hình sự. Hoạt động điều tra là cần thiết đối với tất cả các vụ án hình sự, thiếu hoạt động điều tra, Viện kiểm sát không có cơ sở để truy tố, Tòa án không có cơ sở để xét xử vụ án. Chính vì vậy mà pháp luật tố tụng hình sự quy định rất chặt chẽ về các biện pháp điều tra. Điều này được thể hiện trong Bộ luật tố tụng hình sự 2003, Pháp lệnh Tổ chức điều tra hình sự 2004 và các văn bản chuyên ngành khác. Trong những biện pháp điều tra theo quy định của pháp luật tố tụng hình sự, hỏi cung bị can là biện pháp có vai trò, vị trí hết sức quan trọng. Qua hỏi cung bị can giúp Cơ quan điều tra làm rõ sự thật khách quan của vụ án, làm rõ được âm mưu, ý đồ, động cơ, hành vi phạm tội của bị can và đồng bọn. Đồng thời hỏi cung còn tạo điều kiện mở rộng công tác điều tra, giúp phòng ngừa và ngăn chặn tội phạm có hiệu quả. Với ý nghĩa ấy hỏi cung bị can được xem là hoạt động trọng yếu của quá trình điều tra vụ án.

Trong thời gian qua, những vấn đề lý luận cơ bản về hỏi cung bị can đã được quan tâm đáng kể song không có nhiều công trình nghiên cứu độc lập về vấn đề này. Vì vậy, việc đi sâu nghiên cứu về hỏi cung bị can trong pháp luật tố tụng hình sự Việt Nam có ý nghĩa to lớn cả về mặt lý luận và thực tiễn đấu tranh phòng chống tội phạm, là nhiệm vụ cấp bách đặt ra không chỉ với khoa học điều tra hình sự mà còn là yêu cầu cấp thiết đối với thực tiễn điều tra tội phạm trong giai đoạn hiện nay.

Chính vì vậy, tác giả quyết định chọn đề tài ***“Hỏi cung bị can trong pháp luật tố tụng hình sự Việt Nam”*** làm luận văn thạc sĩ luật học cho mình

2. Tình hình nghiên cứu đề tài

Ở Việt Nam, cho đến nay đã có một số công trình nghiên cứu về biện pháp hỏi cung bị can ở những mức độ và phạm vi nghiên cứu khác nhau: *“Hỏi cung bị can phạm tội xâm phạm an ninh quốc gia trong tình hình hiện nay”*, đề tài cấp Bộ Phó giáo sư, tiến sĩ Lê Minh Hùng; *“Hỏi cung bị can phạm tội gián điệp”*. đề tài cấp bộ. Phó giáo sư, tiến sĩ Nguyễn Quý Khoát; *“áp dụng các biện pháp thu thập chứng cứ trong điều tra vụ án tuyên truyền chống nhà nước CHXHCNVN”*, luận văn thạc sĩ của Cù Gia Quý; *“Các biện pháp điều tra trong tố tụng hình sự”*, luận văn thạc sĩ của Nguyễn Thị Minh; *“Một số vấn đề lý luận cơ bản về chuẩn bị hỏi cung bị can”*, Khóa luận tốt nghiệp của Nguyễn Thị Hoa; *“Sử dụng phương pháp, chiến thuật hỏi cung bị can nữ trong các vụ án do phòng 3 – A24 thụ lý.Thực trạng và một số đề xuất”*, Khóa luận tốt nghiệp của Lưu Thị Thu Thu; ...

Ngoài ra, các công trình nghiên cứu khác cũng đề cập đến vấn đề này nhưng chỉ ở mức độ đại cương, chưa sâu sắc như: “Giáo trình Luật tố tụng Hình sự” của Trường Đại học Luật Hà Nội; “Bình luận khoa học Bộ luật TTHS” của PGS.TS Võ Khánh Vinh; "Sổ tay điều tra hình sự" (Nhà xuất bản Công an nhân dân); "Khoa học Điều tra hình sự" (Trường Đại học Luật Hà Nội), "Giáo trình Điều tra hình sự" (Khoa Luật - Đại học Quốc gia Hà Nội), “Chiến thuật điều tra hình sự” (sách chuyên khảo) của PGS.TS Nguyễn Huy Thuật và một số bài báo được công bố trong một số tạp chí..... Đây là những công trình nghiên cứu cơ bản các vấn đề thuộc lĩnh vực điều tra hình sự, đã đề cập đến các biện pháp điều tra hình sự trong đó có biện pháp hỏi cung bị can.

Tuy nhiên các công trình này ở những mức độ khác nhau mới chỉ đề cập tới vấn đề mang tính bình luận các quy định của pháp luật về hỏi cung bị can mà chưa đi sâu phân tích hoạt động hỏi cung bị can theo quy định của Bộ luật tố tụng hình sự như chủ thể có thẩm quyền hỏi cung, đối tượng của hỏi cung, trình tự và thủ tục hỏi cung,... cũng như chưa phân tích các bất cập, hạn chế, từ đó đưa ra đề xuất về giải pháp hoàn thiện, cũng như những kiến nghị trong việc hoàn thiện pháp luật về biện pháp này trong pháp luật tố tụng hình sự. Như vậy, có thể nói rằng chưa có công trình nào nghiên cứu một cách toàn diện và sâu sắc về biện pháp hỏi cung với quy mô là một đề tài độc lập, chuyên biệt. Do đó, việc tiếp tục nghiên cứu về đề tài với những vấn đề lý luận cơ bản và thực tiễn áp dụng là cần thiết

3. Mục đích, nhiệm vụ, đối tượng và phạm vi nghiên cứu của luận án

3.1 Mục đích

Trên cơ sở nghiên cứu, phân tích những vấn đề lý luận cơ bản, luận văn đánh giá một cách có hệ thống về thực tiễn áp dụng biện pháp hỏi cung bị can trong các vụ án hình sự và từ đó đề xuất những giải pháp nâng cao hiệu quả biện pháp này trong thời gian tới, góp phần bổ sung, hoàn thiện lý luận trong pháp luật tố tụng hình sự.

3.2 Nhiệm vụ

Để đạt được mục đích trên, nhiệm vụ đặt ra đối với luận văn là: Nghiên cứu một số vấn đề lý luận chung về hỏi cung bị can; Phân tích các quy định của Bộ luật tố tụng hình sự về hỏi cung bị can và thực tiễn áp dụng; Đưa ra một số giải pháp kiến nghị nhằm nâng cao hiệu quả áp dụng biện pháp hỏi cung bị can trong thực tiễn

3.3 Đối tượng nghiên cứu

Đối tượng nghiên cứu của luận văn là khái niệm, nhiệm vụ, bảo đảm thực hiện các nguyên tắc của Bộ luật tố tụng hình sự trong hoạt động hỏi cung bị can;

khái quát những quy định của pháp luật tố tụng hình sự Việt Nam từ sau 1945 đến nay; Hỏi cung bị can theo quy định của Bộ luật tố tụng hình sự một số nước trên thế giới; những quy định của pháp luật hiện hành và thực tiễn hỏi cung bị can trong tình hình hiện nay.

3.4. Phạm vi nghiên cứu

Hỏi cung bị can là một hoạt động đóng vai trò rất quan trọng trong quá trình giải quyết vụ án. Tuy nhiên, đây là một hoạt động khá phức tạp và nhạy cảm. Bởi đề hỏi cung mang lại hiệu quả, thu được chứng cứ có giá trị chứng minh cao thì ngoài việc hoạt động này phải được tiến hành theo đúng trình tự, thủ tục do Bộ luật tố tụng hình sự quy định, còn cần phải có sự kết hợp với các biện pháp nghiệp vụ, tác động trực tiếp đến tâm lý bị can trong quá trình hỏi cung. Việc tác động tâm lý bị can, nắm bắt được tâm lý bị can giúp cho quá trình hỏi cung đạt được hiệu quả cao, nhằm thu được lời khai đúng và đầy đủ. Do vậy, trong phạm vi đề tài, luận văn không đi sâu vào nghiên cứu các phương pháp, chiến thuật Hỏi cung bị can mà tập trung làm rõ những quy định của Bộ luật tố tụng hình sự hiện hành và một số văn bản có liên quan đến biện pháp điều tra này và thực tiễn áp dụng hiện nay.

Theo quy định của pháp luật, ngoài Điều tra viên – chủ thể chính tiến hành hoạt động hỏi cung bị can thì Kiểm sát viên, những người khác thuộc Bộ đội biên phòng, Hải quan, Kiểm lâm, lực lượng cảnh sát biên cũng tiến hành hỏi cung bị can trong những trường hợp cần thiết. Trong phạm vi nghiên cứu của đề tài, luận văn chủ yếu đề cập tới chủ thể chính tiến hành hoạt động hỏi cung là Điều tra viên.

4. Cơ sở lý luận và các phương pháp nghiên cứu

*** Cơ sở lý luận**

Cơ sở lý luận của luận văn là quan điểm của chủ nghĩa Mác - Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh, quan điểm của Đảng và Nhà nước ta về đấu tranh phòng, chống tội phạm, cũng như thành tựu của các ngành khoa học như triết học, xã hội học, lịch sử, lý luận về nhà nước và pháp luật, luật hình sự, luật tố tụng hình sự, tội phạm học, những luận điểm khoa học trong các công trình nghiên cứu, sách chuyên khảo và các bài viết đăng trên tạp chí của một số nhà khoa học luật tố tụng hình sự Việt Nam và nước ngoài.

*** Phương pháp nghiên cứu**

Dựa trên cơ sở phương pháp luận của chủ nghĩa duy vật biện chứng và chủ nghĩa duy vật lịch sử. Kết hợp với một số phương pháp nghiên cứu cụ thể như phương pháp: hệ thống, lôgic, phân tích, tổng hợp, so sánh, khảo sát thực tế để chọn lọc tri thức khoa học, kinh nghiệm thực tiễn liên quan đến những vấn đề phải chứng minh trong các vụ án người chưa thành niên phạm tội, từ đó làm sáng tỏ nội dung của luận văn.

5. Những điểm mới và đóng góp của luận văn

Có thể xem những nội dung sau đây là những đóng góp mới về khoa học của luận văn:

Một là: Xây dựng khái niệm hỏi cung bị can một cách khoa học và hợp lý;

Hai là: Tìm hiểu quy định pháp luật của Liên bang Nga, Liên bang Đức và Cộng hòa nhân dân Trung Hoa về hỏi cung bị can đồng thời rút ra một số nhận xét;

Ba là: Phân tích đối tượng và chủ thể của hỏi cung, trình tự, thủ tục hỏi cung bị can.

Bốn là: Tìm hiểu những quy định của Bộ luật tố tụng hình sự hiện hành về hỏi cung bị can người chưa thành niên;

Năm là: Đánh giá và làm sáng tỏ các quy định của pháp luật nước ta về hoạt động hỏi cung bị can trong giai đoạn hiện nay, qua đó rút ra những nhận xét;

Sáu là: Chỉ ra những hạn chế, thiếu sót và từ đó đề xuất những giải pháp có tính khoa học, tính khả thi nhằm nâng cao hiệu quả áp dụng biện pháp hỏi cung bị can trong thời gian tới.

6. Ý nghĩa lý luận và thực tiễn của luận án

Kết quả nghiên cứu và những kiến nghị, đề xuất giải pháp hoàn thiện pháp luật cũng như giải pháp nâng cao hiệu quả việc áp dụng những quy định của pháp luật tố tụng hình sự về chứng cứ của luận án là phần đóng góp nhỏ bé của tác giả vào sự phát triển của kho tàng lý luận về chứng cứ trong khoa học luật tố tụng hình sự và có ý nghĩa quan trọng đối với việc nhận thức, áp dụng đúng đắn những quy định của pháp luật tố tụng hình sự về chứng cứ ở Việt Nam hiện nay.

7. Kết cấu của luận án

Ngoài Phần mở đầu, Kết luận và Danh mục tài liệu tham khảo, nội dung của luận văn gồm 3 chương.

Chương 1: Những vấn đề lý luận về hỏi cung bị can.

Chương 2: Quy định của Bộ luật tố tụng hình sự Việt Nam hiện hành về hỏi cung bị can và thực tiễn áp dụng

Chương 3: Một số giải pháp hoàn thiện các quy định của Bộ luật tố tụng hình sự và nâng cao hiệu quả của hoạt động hỏi cung bị can.

Chương 1

NHỮNG VẤN ĐỀ LÝ LUẬN VỀ HỎI CUNG BỊ CAN

Trong chương này, tác giả tập trung nghiên cứu những vấn đề lý luận về hỏi cung bị can, cụ thể là lập luận và đưa ra khái niệm hỏi cung bị can; phân tích các nhiệm vụ của hỏi cung ; bảo đảm thực hiện các nguyên tắc của Bộ luật tố tụng hình sự trong hoạt động hỏi cung; Khái quát các quy định của Bộ luật tố tụng hình sự Việt Nam và những quy định về hỏi cung bị can trong pháp luật tố tụng hình sự của một số nước trên thế giới.

1.1. Khái niệm, nhiệm vụ của hỏi cung bị can

1.1.1. Khái niệm hỏi cung bị can

Bộ luật tố tụng hình sự không có điều luật quy định cụ thể về khái niệm về hỏi cung bị can. Vì vậy, tác giả đã nêu các quan điểm khác nhau về biện pháp điều tra này trong khoa học luật tố tụng hình sự hiện nay. Qua việc nghiên cứu cho thấy, hỏi cung bị can được xem xét ở nhiều khía cạnh khác nhau, mặc dù đưa ra những nhận định khác nhau nhưng trong các quan điểm đó cho thấy vị trí của hoạt động này là một trong những hoạt động điều tra cơ bản của giai đoạn điều tra vụ án hình sự. Mục đích của hỏi cung là thu thập và mô tả theo trình tự tố tụng hình sự thật đầy đủ, chính xác, khách quan lời khai của bị can về vụ án hình sự, hành vi phạm tội của bị can cùng đồng bọn và những tin tức, tài liệu khác mà bị can biết có ý nghĩa đối với hoạt động điều tra và phòng ngừa tội phạm.

Vì vậy, từ việc nghiên cứu những quy định của Bộ luật tố tụng hình sự, tác giả đưa ra khái niệm về hỏi cung bị can như sau: “*Hỏi cung bị can là một hoạt động điều tra trong giai đoạn điều tra vụ án hình sự do Điều tra viên tiến hành sau khi có quyết định khởi tố bị can nhằm mục đích thu thập các tình tiết*

về nội dung vụ án, hành vi phạm tội của bị can và các tình tiết khác có ý nghĩa cho việc giải quyết đúng đắn vụ án hình sự”.

1.1.2. Nhiệm vụ của hỏi cung bị can

Từ khái niệm hỏi cung bị can đã nêu, tác giả đã phân tích các nhiệm vụ của hoạt động này. Căn cứ vào yêu cầu của pháp luật và thực tiễn hoạt động điều tra, để đạt được mục đích của hỏi cung bị can, trong quá trình hỏi cung bên cạnh phải giải quyết những nhiệm vụ cụ thể, đặc trưng của hoạt động này, thì trước hết cần phải giải quyết những nhiệm vụ của Bộ luật tố tụng hình sự đặt ra. Đó là

Thứ nhất, đấu tranh phòng ngừa và ngăn chặn tội phạm

Đấu tranh phòng ngừa và ngăn chặn tội phạm, đảm bảo phát hiện chính xác, nhanh chóng và xử lý công minh, kịp thời mọi hành vi phạm tội, không để lọt tội phạm, không làm oan người vô tội là nhiệm vụ cụ thể, quan trọng của giai đoạn điều tra trong đó có hỏi cung bị can. Pháp luật tố tụng hình sự quy định chủ thể, trình tự, thủ tục hỏi cung... nhằm đạt được mục đích cuối cùng là phát hiện chính xác, nhanh chóng mọi hành vi phạm tội đồng thời xử lý công minh, kịp thời các hành vi phạm tội đó, đảm bảo cho không có hành vi phạm tội nào không bị phát hiện, không bị xử lý nhưng cũng không được làm sai, làm oan người vô tội.

Cùng với việc đảm bảo cho mọi tội phạm đều bị phát hiện và xử lý công minh, kịp thời, hoạt động hỏi cung còn có nhiệm vụ không để lọt tội phạm tiếp tục gây ra những thiệt hại cho lợi ích của Nhà nước, quyền và lợi ích hợp pháp của công dân. Ngoài yêu cầu phát hiện thu thập đầy đủ chứng cứ để chứng minh tội phạm và người phạm tội, các cơ quan tiến hành tố tụng còn phải tìm ra nguyên nhân, điều kiện của tội phạm để đề ra các biện pháp ngăn ngừa, khắc phục.

Thứ hai, giáo dục công dân nghiêm chỉnh chấp hành pháp luật

Bên cạnh nhiệm vụ cần đạt được nêu trên, hoạt động hỏi cung bị can còn phải hướng tới việc giáo dục người dân nghiêm chỉnh chấp hành pháp luật, khuyến khích họ tích cực tham gia công tác đấu tranh, phòng chống tội phạm. Hoạt động hỏi cung nói riêng và các hoạt động điều tra trong tố tụng hình sự nói chung luôn thể hiện rõ tính quyền lực Nhà nước. Yếu tố này tác động đến ý thức và tư tưởng của mọi công dân, làm cho họ nghiêm chỉnh chấp hành pháp luật. Việc xử lý nghiêm minh, kịp thời mọi tội phạm sẽ làm cho mọi công dân tin tưởng vào tính pháp quyền của Nhà nước xã hội chủ nghĩa, khuyến khích họ chủ động, tích cực tham gia công tác đấu tranh phòng, chống tội phạm.

Thứ ba, những nhiệm vụ mang tính đặc trưng riêng của biện pháp hỏi cung bị can.

Khi tiến hành hỏi cung, một mặt chủ thể hỏi cung cần phải triệt để giải quyết những nhiệm vụ chung mà Bộ luật tố tụng hình sự đã đặt ra, mặt khác cần phải giải quyết tốt những nhiệm vụ cụ thể mang tính đặc trưng riêng đó là: Phát hiện đồng bọn để kịp thời truy bắt, phát hiện những vật chứng còn cất giấu để kịp thời thu giữ phát hiện những âm mưu và hành động chuẩn bị gây án hay đang gây án để kịp thời ngăn chặn; Là rõ nội dung vụ án, vai trò, vị trí và mức độ phạm tội của từng bị can, thủ đoạn gây án và che giấu tội phạm, động cơ và mục đích phạm tội để lập hồ sơ đề nghị truy tố; Làm rõ những nguyên nhân và điều kiện phát sinh tội phạm và những sơ hở thiếu sót trong hoạt động điều tra để có biện pháp khắc phục, ngăn chặn

1.2. Bảo đảm thực hiện các nguyên tắc của Bộ luật tố tụng hình sự trong hoạt động hỏi cung bị can

Các hoạt động tố tụng hình sự đều phải tuân thủ triệt để những nguyên tắc luật định được ghi nhận trong Hiến pháp, Bộ luật tố tụng hình sự và các văn bản pháp luật có liên quan. Do đó, giai đoạn điều tra vụ án hình sự – một trong những giai đoạn của quá trình tố tụng hình sự cũng

không nằm ngoài phạm vi điều chỉnh của các nguyên tắc này. Tuy nhiên, xuất phát từ vai trò và vị trí quan trọng của hoạt động điều tra trong đó có hoạt động hỏi cung bị can trong việc giải quyết vụ án hình sự nên các cơ quan, cá nhân có thẩm quyền khi tiến hành hoạt động hỏi cung bị can phải triệt để tuân thủ và đảm bảo thực hiện những nguyên tắc của Bộ luật tố tụng hình sự. Đó là: (1) Bảo đảm thực hiện nguyên tắc pháp chế xã hội chủ nghĩa; (2) Bảo đảm thực hiện nguyên tắc tôn trọng và bảo vệ các quyền cơ bản của công dân; (3) Bảo đảm thực hiện nguyên tắc xác định sự thật của vụ án và nguyên tắc bảo đảm sự vô tư của những người tiến hành tố tụng; (4) Bảo đảm thực hiện các nguyên tắc khác liên quan đến quyền và lợi ích hợp pháp của bị can như: Bảo đảm thực hiện quyền bào chữa của bị can; Bảo đảm thực hiện tiếng nói và chữ viết dùng trong hỏi cung bị can

1.3. Khái quát các quy định của pháp luật tố tụng hình sự Việt Nam về hỏi cung bị can.

Hỏi cung bị can là hoạt động điều tra hữu hiệu, trọng yếu trong quá trình điều tra nhằm giải quyết nhanh chóng, chính xác vụ án hình sự. Trong những giai đoạn của lịch sử nước ta, những quan niệm về hoạt động điều tra này đã từng bước được hình thành và phát triển.

1.3.1. Giai đoạn từ sau Cách mạng tháng Tám năm 1945 cho đến trước khi có Bộ luật tố tụng hình sự Việt Nam năm 1988.

Trong lịch sử tố tụng hình sự Việt Nam, chúng ta mới có hai Bộ luật tố tụng hình sự năm 1988 và 2003, trước thời gian này, nước ta chủ yếu trong giai đoạn chiến tranh và thời kì bao cấp sau chiến tranh. Các quy định về tố tụng hình sự chủ yếu dựa trên các sắc lệnh và các pháp lệnh được ban hành một cách riêng rẽ, chưa đầy đủ và thống nhất do hoàn cảnh đất nước bị chia cắt và gặp nhiều khó khăn. Do vậy, những quy định về hỏi cung bị can nói riêng và giai đoạn điều tra nói riêng cũng không nằm ngoài sự phát triển này. Cụ thể, trong sắc lệnh số 13 năm 1946 về tổ chức

Tòa án và các ngạch thẩm phán quy định tại Điều 5: “*Khi bắt người trong hai trường hợp kể trên, ban tư pháp phải lập biên bản hỏi cung và giải bị can lên ngay Tòa án trên trong hạn 24 giờ là cùng ngày*”.

1.3.2. Giai đoạn từ khi ban hành Bộ luật tố tụng hình sự Việt Nam năm 1988 đến năm 2003

Bộ luật tố tụng hình sự năm 1988 lần đầu tiên chính thức ghi nhận về mặt pháp lý trình tự, thủ tục hỏi cung, chủ thể của hỏi cung bị can là Điều tra viên, quy định về việc nghiêm cấm bức cung, dùng nhục hình đối với bị can,...(Điều 107 Bộ luật tố tụng hình sự năm 1988) đã đánh dấu bước tiến quan trọng trong lịch sử ngành lập pháp ở nước ta về vấn đề này. Đặc biệt, lần đầu tiên Bộ luật tố tụng hình sự 1988 đã dành hẳn một Chương 31 là thủ tục đặc biệt quy định về thủ tục về những vụ án mà bị can bị cáo là người chưa thành niên trong đó có quy định về hỏi cung bị can người chưa thành niên.

Bộ luật tố tụng hình sự năm 1988 được sửa đổi, bổ sung vào năm 1990 với nhiều cải cách, tuy nhiên bộ luật này được xây dựng dựa trên nền tảng nghiên cứu từ 1974 nên chịu nhiều ảnh hưởng của chế độ bao cấp nên có những chế định không còn phù hợp với thời điểm hiện tại trong giai đoạn nền kinh tế thị trường. Sau đó, trên tinh thần của Nghị quyết 08 của Bộ Chính trị và những dự thảo luật tố tụng hình sự đã xây dựng thành công Bộ luật tố tụng hình sự năm 2003 đang có hiệu lực đến nay. Cùng với những quy định của Bộ luật tố tụng hình sự năm 2003 hiện hành, các nhà lập pháp còn thể hiện một bước tiến bộ hơn nữa trong cải cách tư pháp đó là ngoài việc quy định những vấn đề trên, Điều 131 của Bộ luật còn bổ sung thêm thủ tục Bộ luật tố tụng hình sự của Kiểm sát viên nhằm hạn chế oan, sai trong tố tụng hình sự; Theo đó, Trong giai đoạn điều tra của Cơ quan điều tra, Viện Kiểm sát nếu thấy cần thiết có thể tiến hành hỏi theo

Khoản 3 Điều 131. Đây là điểm mới và rất cần thiết so với Bộ luật năm 1988, là một hoạt động tố tụng quan trọng mà Viện kiểm sát dựa vào đó để nắm chắc hơn hoạt động điều tra. Trong Bộ luật tố tụng hình sự 2003 và Pháp lệnh tổ chức điều tra hình sự 2003 sửa đổi, bổ sung năm 2009, bên cạnh những thay đổi lớn về mô hình tổ chức Cơ quan điều tra, thẩm quyền điều tra, nhiệm vụ quyền hạn, trách nhiệm của thủ trưởng Cơ quan điều tra và Điều tra viên còn nhiều quy định mới được bổ sung nhằm đáp ứng của việc nâng cao hiệu quả hoạt động điều tra hình sự, tăng thời hạn điều tra

1.4. Hỏi cung bị can trong Pháp luật tố tụng hình sự của một số nước trên thế giới.

Thông qua kết quả nghiên cứu pháp luật tố tụng hình sự của Liên bang Nga, Liên Bang Đức, Trung Quốc, tác giả rút ra một số nhận xét sau: Cộng hòa Đức, Nga, Trung Quốc đều là quốc gia có mô hình tố tụng hình sự khá tương đồng và phù hợp với Việt Nam, đặc biệt hiện nay, pháp luật tố tụng hình sự của những nước này cũng đang trong giai đoạn hoàn thiện nên việc tìm hiểu những quy định của pháp luật liên quan đến các biện pháp điều tra nói chung và biện pháp hỏi cung nói riêng là những kinh nghiệm tốt khi nghiên cứu và hoàn thiện pháp luật tố tụng hình sự ở nước ta. Nghiên cứu pháp luật tố tụng hình sự của những nước này cho thấy, Bộ luật tố tụng hình sự của Nga, Trung Quốc và Đức cũng như Bộ luật tố tụng hình sự Việt Nam không đưa ra định nghĩa biện pháp điều tra này là gì. Mặc dù, hình thức diễn đạt khác nhau: Bộ luật tố tụng hình sự Trung Quốc quy định là thẩm vấn nghi can, Tố tụng hình sự Đức là lấy lời khai bị can, Tố tụng hình sự Nga là hỏi cung bị can nhưng đây đều là biện pháp điều tra quan trọng nhằm thu thập chứng cứ, chứng minh tội phạm, người thực hiện hành vi phạm tội và xác định các thiệt hại do tội phạm gây ra và những vấn đề khác có liên quan. Pháp luật tố tụng hình sự các nước đó có điểm chung

trong tương quan với pháp luật tố tụng hình sự Việt Nam khi quy định về biện pháp điều tra này, bên cạnh đó *do* xuất phát từ điều kiện kinh tế xã hội, tình hình tội phạm... ở những nước này khác nhau do đó, Bộ luật tố tụng hình sự quy định về biện pháp này cũng có sự khác nhau có thể kể đến như quy định về chủ thể hỏi cung, quyền của bị can trong quá trình hỏi cung... Vì vậy điều này có thể làm tư liệu quý báu để các nhà làm luật nước ta tham khảo trong quá trình sửa đổi, bổ sung Bộ luật tố tụng hình sự năm 2003 hiện hành về hỏi cung bị can nói riêng và giai đoạn điều tra nói chung trong quá trình giải quyết vụ án hình sự.

Chương 2

QUY ĐỊNH CỦA BỘ LUẬT TỔ TỤNG HÌNH SỰ VIỆT NAM HIỆN HÀNH VỀ HỎI CUNG BỊ CAN VÀ THỰC TIỄN ÁP DỤNG

2.1. Quy định của Pháp luật Tố tụng hình sự Việt Nam hiện hành về hỏi cung bị can

Trong chương này, tác giả tập trung phân tích về những quy định của Bộ luật tố tụng hình sự năm 2003 hiện hành và thực tiễn áp dụng trong công tác đấu tranh phòng, chống tội phạm nói chung.

2.1.1. Đối tượng của hỏi cung bị can

Bị can là đối tượng của hoạt động hỏi cung. Theo Từ điển Luật học của Viện khoa học pháp lý thì: *“Bị can là người đã bị khởi tố về hình sự”*, còn trong Từ điển Tiếng Việt thì định nghĩa bị can được quy định một cách cụ thể hơn: *“Bị can là người phạm tội hay tình nghi phạm tội đã bị khởi tố về hình sự”*. Việc xác định một người có tư cách bị can từ khi nào là rất quan trọng. Theo quy định tại khoản 1 Điều 49 Bộ luật tố tụng hình sự 2003 thì: *“Bị can là người đã bị khởi tố về hình sự”*. Khi một người bị khởi tố về hình sự thì họ sẽ trở thành đối tượng bị buộc tội trong vụ án, tuy nhiên điều đó không có nghĩa xác định họ là người có tội. Đây là vấn đề có tính nguyên tắc. Vì theo quy định tại Điều 72 Hiến pháp 1992 và Điều 9 Bộ luật tố tụng hình sự 2003 thì: *“Không ai bị coi là có tội và phải chịu hình phạt khi chưa có bản án kết tội của Tòa án đã có hiệu lực pháp luật”*. Như vậy, theo quy định của Bộ luật tố tụng hình sự hiện hành thì bị can là người bị khởi tố về hình sự và tham gia tố tụng từ khi có quyết định khởi tố bị can. Bị can sẽ tham gia vào các giai đoạn điều tra, truy tố và một phần giai đoạn xét xử sơ thẩm. Tư cách tố tụng của bị can sẽ chấm dứt khi Cơ quan điều tra đình chỉ điều tra, Viện kiểm sát đình chỉ

vụ án, Tòa án đình chỉ vụ án (trong giai đoạn chuẩn bị xét xử) đối với bị can hoặc Tòa án ra quyết định đưa vụ án ra xét xử.

2.1.2. Chủ thể của hỏi cung bị can

Có thể thấy chủ thể chính và chủ yếu tiến hành hỏi cung là Điều tra viên – “là người được bổ nhiệm theo quy định của pháp luật để làm nhiệm vụ điều tra vụ án hình sự”; Ngoài Điều tra viên, những người khác thuộc Bộ đội biên phòng, Hải quan, Kiểm lâm, lực lượng cảnh sát biên cũng tiến hành hỏi cung bị can theo quy định tại các Điều 19, 20, 21, 22 của Pháp lệnh tổ chức điều tra hình sự năm 2004 (sửa đổi, bổ sung năm 2006, 2009). Cùng với các chủ thể nói trên, Bộ luật tố tụng hình sự 2003 cũng đã trao quyền hỏi cung cho Kiểm sát viên. Theo đó, “trong trường hợp cần thiết, Kiểm sát viên cũng có thể hỏi cung bị can.

2.1.3. Trình tự, thủ tục tiến hành hỏi cung bị can

Trong nội dung này, tác giả lần lượt đề cập đến trình tự, thủ tục hỏi cung theo quy định của Bộ luật tố tụng hình sự hiện hành. Cụ thể trình tự, thủ tục hỏi cung bị can được quy định từ Điều 129 đến Điều 132 Bộ luật tố tụng hình sự năm 2003. Đó là: Thời gian và địa điểm hỏi cung; Trình tự, thủ tục triệu tập bị can đến Cơ quan điều tra để làm việc, trách nhiệm của Cơ quan điều tra, bị can trong việc thực hiện trình tự, thủ tục đó; lập biên bản hỏi cung và những vấn đề khác có liên quan.

2.1.4. Hỏi cung bị can là người chưa thành niên

Trong nội dung này, tác giả đề cập đến trình tự, thủ tục hỏi cung bị can người chưa thành niên. Về cơ bản, trình tự và thủ tục hỏi cung bị can vị thành niên. Nhưng khi tiến hành cần phải chú ý những điểm sau: chỉ ra quyết định khởi tố bị can khi người đó đã đủ tuổi chịu trách nhiệm hình sự theo Điều 12 Bộ luật hình sự; trong trường hợp đã có quyết định khởi tố bị can là người chưa thành niên thì khi áp dụng các biện pháp hỏi cung đối với

họ nên có mặt đại diện gia đình bị can, thầy giáo, cô giáo, đại diện của nhà trường, Đoàn thanh niên Cộng sản Hồ Chí Minh và các tổ chức xã hội khác.

Đồng thời, tác giả cũng đã đề cập đến quyền bào chữa của bị can chưa thành niên. Theo đó, trong quá trình hỏi cung Bộ luật tố tụng hình sự quy định: họ có thể tự mình hoặc thông qua người đại diện hợp pháp mời người bào chữa (Điều 305). Đại diện hợp pháp của người chưa thành niên có thể tự mình bào chữa cho những người này. Quy định này là một trong những sự đảm bảo cần thiết nhằm bảo vệ được quyền lợi cho bị can là người chưa thành niên.

2.1.5. Thực hành quyền công tố và kiểm sát hoạt động hỏi cung bị can

Thực hành quyền công tố và kiểm sát giai đoạn điều tra trong đó có hoạt động hỏi cung bị can là một trong những hoạt động quan trọng trong công tác đấu tranh phát hiện tội phạm. Thực hành quyền công tố trong hỏi cung bị can là việc Viện kiểm sát thực hiện các hoạt động nhằm thu thập các tình tiết về nội dung vụ án, hành vi phạm tội của bị can và các tình tiết khác có ý nghĩa cho việc giải quyết đúng đắn vụ án hình sự. Kiểm sát việc hỏi cung bị can là việc Viện kiểm sát thực hiện các hoạt động giám sát, mục đích nhằm bảo đảm các hoạt động hỏi cung được tiến hành một cách đúng đắn, đầy đủ, khách quan theo đúng trình tự, thủ tục, nội dung của pháp luật quy định, không trực tiếp ra quyết định, chỉ ra kiến nghị khi có dấu hiệu vi phạm trong quá trình hỏi cung. Hai lĩnh vực này song song tồn tại từ khi khởi tố bị can cho đến khi kết thúc việc hỏi cung, giữa chúng tuy độc lập về chức năng, nhưng có tác động qua lại lẫn nhau.

2.2. Thực tiễn áp dụng các quy định của Pháp luật tố tụng hình sự Việt Nam hiện hành về hỏi cung bị can

2.2.1. Những kết quả đạt được

Trong thời gian qua, những kết quả đạt được khi sử dụng hiệu quả biện pháp này trong quá trình điều tra góp phần quan trọng vào việc nâng cao chất lượng của quá trình giải quyết vụ án. Nghiên cứu thực trạng hỏi cung bị can trong thời gian qua có thể thấy những kết quả mà hoạt động này mang lại là rất lớn. Tác giả có thể đưa ra một số kết quả tiêu biểu như:

* Hầu hết, các Điều tra viên đã thực hiện đúng trình tự, thủ tục hỏi cung bị can từ khâu chuẩn bị, tiến hành cho đến kết thúc hỏi cung. Đồng thời, có sự bố trí cán bộ điều tra hợp lý và phối hợp chặt chẽ giữa Cơ quan điều tra với các lực lượng liên quan trong việc phát hiện tội phạm giúp cho quá trình điều tra vụ án được nhanh chóng và đem lại hiệu quả cao. Công tác đánh giá, kiểm tra hỏi cung được tiến hành thận trọng, tỉ mỉ, nhằm sử dụng có hiệu quả kết quả hỏi cung làm rõ vụ án hình sự. Các Điều tra viên về cơ bản đã tuân thủ đúng những quy định của pháp luật, về cơ bản không có trường hợp Điều tra viên vi phạm quyền con người, quyền của bị can được quy định trong Bộ luật tố tụng hình sự, tuân thủ triệt để những quy định của pháp luật. Việc đảm bảo thực hiện tốt các nguyên tắc của Bộ luật tố tụng hình sự trong hỏi cung là một yêu cầu không thể thiếu, đặc biệt thực hiện tốt nguyên tắc đảm bảo sự vô tư của những người tiến hành tố tụng.

* Trong quá trình điều tra nói chung và quá trình hỏi cung nói riêng, nhiều Điều tra viên đã chú ý đến thủ tục đặc biệt dành cho người chưa thành niên như có người đại diện hợp pháp, người bào chữa tham gia. Trước đây, các cán bộ điều tra thường nạt nộ, đe dọa thậm trí đánh đập các em, nay một số lớn cán bộ đã hiểu được nhiều hơn về sự phát triển của trẻ

em, hiểu và tôn trọng hơn các quyền của trẻ em và muốn tìm những điều kiện để giúp đỡ các em.

* Quyền bào chữa thực tế của bị can ngày càng được đảm bảo và mở rộng vững chắc hơn. Thực tiễn điều tra cho thấy, một mặt, Cơ quan điều tra đã tôn trọng và đảm bảo việc để bị can tự bào chữa cho mình bằng việc cho họ tự trình bày lời khai và đưa ra các tài liệu, đồ vật cần thiết khác nhằm chứng minh cho sự vô tội, làm giảm nhẹ trách nhiệm hình sự; mặt khác Cơ quan điều tra cũng đã tạo điều kiện để người bào chữa có mặt trong buổi hỏi cung bị can. Trong một số trường hợp, người bào chữa còn có thể trực tiếp hỏi bị can khi được Điều tra viên đồng ý. Ngoài ra, họ còn được báo trước về thời gian, địa điểm hỏi cung để có mặt khi hỏi cung bị can. Qua đó, cho thấy rằng trong hoạt động hỏi cung bị can, Cơ quan điều tra đã đảm bảo tốt thực hiện quyền bào chữa của bị can. Thực hiện tốt nguyên tắc này là một trong những yếu tố quan trọng giúp Cơ quan điều tra xử lý đúng người, đúng tội, tránh oan sai trong tố tụng hình sự.

2.2.2. Những hạn chế và nguyên nhân của những hạn chế

2.2.2.1. Những hạn chế

Trong phần này, tác giả tập trung phân tích những dạng thiếu sót, tồn tại phổ biến trong quá trình hỏi cung. Điển hình là: (1) Điều tra viên có những hành vi vi phạm các quy định của pháp luật tố tụng hình sự trong hoạt động hỏi cung bị can (vi phạm về hình thức) hoặc (2) ĐTV áp dụng các biện pháp hỏi cung trái pháp luật như bức cung, dùng nhục hình (vi phạm về nội dung). Đây là biểu hiện phổ biến của hành vi vi phạm pháp luật của CQĐT đã và đang được phát hiện ngày càng nhiều trong thời gian gần đây; (3) về việc bảo đảm thực hiện quyền bào chữa của bị can trong quá trình hỏi cung trên thực tế còn gặp nhiều khó khăn.

2.2.2.2. Nguyên nhân của những hạn chế

Từ việc đánh giá, phân tích thực trạng, tác giả đã phân tích các nguyên nhân của những tồn tại, thiếu sót trong hoạt động hội cung bị can can. Trong đó tập trung phân tích các nguyên nhân chủ quan, khách quan; nguyên nhân về hệ thống tổ chức Cơ quan điều tra cũng như nguyên nhân trong quan hệ phối hợp của các cơ quan tiến hành tố tụng hình sự trong quá trình hội cung bị can.

Chương 3

MỘT SỐ GIẢI PHÁP HOÀN THIỆN CÁC QUY ĐỊNH CỦA PHÁP LUẬT TỔ TỤNG HÌNH SỰ VÀ NÂNG CAO HIỆU QUẢ CỦA HOẠT ĐỘNG HỎI CUNG BỊ CAN

3.1. Một số giải pháp hoàn thiện các quy định của Bộ luật tố tụng hình sự về hỏi cung bị can

Từ những phân tích lý luận và thực tiễn của hoạt động điều tra này, tác giả đã nêu rõ ý nghĩa và tầm quan trọng đặc biệt của vấn đề hoàn thiện và nâng cao hiệu quả áp dụng những quy định của Bộ luật tố tụng hình sự hiện hành trong bối cảnh chung của cải cách tư pháp hiện nay nhằm nâng cao chất lượng hoạt động của các cơ quan tư pháp đáp ứng yêu cầu đổi mới trong các Nghị quyết của Đảng, nhất là Nghị quyết số 08-NQ/TW ngày 02/01/2002 của Bộ Chính trị "*Về một số nhiệm vụ trọng tâm công tác tư pháp trong thời gian tới*", Nghị quyết số 48-NQ/TW ngày 24/5/2005 của Bộ Chính trị "*Về Chiến lược xây dựng và hoàn thiện hệ thống pháp luật Việt Nam đến năm 2010, định hướng đến năm 2020*", Nghị quyết số 49-NQ/TW ngày 02/6/2005 của Bộ Chính trị "*Về Chiến lược cải cách tư pháp đến năm 2020*".

Từ sự nghiên cứu phân tích những quy định của Bộ luật tố tụng hình sự, tác giả đề xuất sửa đổi, bổ sung một số điều luật liên quan đến biện pháp điều tra HCBC như: sửa đổi Khoản 1 Điều 131 về địa điểm hỏi cung; sửa đổi, bổ sung Khoản 2, Điều 306 BLTTHS 2003 về đại diện hợp pháp của bị can chưa thành niên; sửa đổi Điều 58 về quyền của người bào chữa trong quá trình hỏi cung bị can; sửa đổi, bổ sung đoạn 2 khoản 2 Điều 132 về việc đảm bảo tính khách quan của việc ghi âm và tính hợp giá trị chứng cứ của thông tin được ghi âm; Cần bổ sung thành một điều luật cụ thể về

việc nghiêm cấm sử dụng các phương pháp hỏi cung trái pháp luật trong hoạt động hỏi cung bị can.

3.2. Một số giải pháp nhằm nâng cao hiệu quả hoạt động hỏi cung bị can

Bên cạnh giải pháp hoàn thiện pháp luật, để đáp ứng yêu cầu điều tra khá phá vụ án hình sự được nhanh chóng, đúng người đúng tội, tránh oan sai, cũng như bảo vệ lợi ích của Nhà nước, của xã hội, của cơ quan, tổ chức và của công dân trước yêu cầu cải cách tư pháp hiện nay, tác giả đưa ra những giải pháp khác nâng cao hiệu quả áp dụng những quy định của pháp luật tố tụng hình sự Việt Nam hiện hành về chứng cứ. Cụ thể là:

- Hoàn thiện tổ chức Cơ quan điều tra và tăng cường số lượng Điều tra viên phục vụ cho công tác điều tra. Trên cơ sở phân tích những hạn chế trong việc tổ chức và hoạt động của Cơ quan điều tra; chất lượng, năng lực của đội ngũ Điều tra viên tác giả đưa ra một số giải pháp cho việc tiếp tục đổi mới tổ chức và hoạt động của các cơ quan này theo tinh thần Nghị quyết 49-NQ/TW ngày 2/6/2005 và Kết luận số 79-KL/TW ngày 28/07/2010 của Bộ Chính trị. Bên cạnh đó, cần tăng cường công tác đào tạo đội ngũ cán bộ điều tra cho Cơ quan điều tra đồng thời cần có chính sách đãi ngộ thỏa đáng đối với Điều tra viên cũng như đề ra những biện pháp thỏa đáng nhằm khắc phục tình trạng quá tải trong hoạt động điều tra Vụ án hình sự trong giai đoạn hiện nay.

- Tăng cường vai trò tham gia và nâng cao chất lượng của người bào chữa trong hoạt động hỏi cung bị can nói riêng và quá trình giải quyết vụ án hình sự nói chung. Tập trung một số nội dung về: sự bắt buộc phải có mặt người bào chữa trong suốt quá trình hỏi cung.

- Tăng cường sự phối, chế ước chặt chẽ giữa hai cơ quan Cơ quan điều tra và Viện kiểm sát trong hỏi cung bị can.

- Nâng cao chất lượng cơ sở vật chất để phục vụ cho công tác điều tra.

KẾT LUẬN

Hỏi cung bị can là một hoạt động đóng vai trò rất quan trọng trong quá trình giải quyết vụ án. Tuy nhiên, đây là một hoạt động khá phức tạp và nhạy cảm. Bởi để hỏi cung mang lại hiệu quả, thu được chứng cứ có giá trị chứng minh cao thì ngoài việc hoạt động này phải được tiến hành theo đúng trình tự, thủ tục do Bộ luật tố tụng hình sự quy định, còn cần phải có sự kết hợp với các biện pháp nghiệp vụ, tác động trực tiếp đến tâm lý bị can trong quá trình hỏi cung. Việc tác động tâm lý bị can, nắm bắt được tâm lý bị can giúp cho quá trình hỏi cung đạt được hiệu quả cao, nhằm thu được lời khai đúng và đầy đủ. Do vậy, trong phạm vi đề tài, luận văn không đi sâu vào nghiên cứu các phương pháp, chiến thuật hỏi cung bị can mà tập trung làm rõ những quy định của Bộ luật tố tụng hình sự hiện hành và một số văn bản có liên quan đến biện pháp điều tra này và thực tiễn áp dụng hiện nay.

Với khả năng có hạn, tác giả mạnh dạn nghiên cứu đề tài với một số kết quả khiêm tốn. Những kết quả đó được thể hiện ở một số điểm cơ bản như sau:

1- Phân tích những quy định của pháp luật tố tụng hình sự về biện pháp hỏi cung, đánh giá thực trạng trên những kết quả đã đạt được và những hạn chế tồn tại trong thời gian qua từ đó tìm ra những nguyên nhân, điều kiện phạm tội, đề ra phương hướng khắc phục trong cuộc đấu tranh phòng và chống tội phạm.

2- Hỏi cung bị can là một biện pháp quan trọng, là một khâu không thể thiếu trong giai đoạn điều tra vụ án hình sự. Có thể nói, các quy định của pháp luật là cơ sở pháp lý để Điều tra viên thực hiện nhiệm vụ và vai trò của mình trong việc giải quyết vụ án hình sự. Chính vì vậy, cơ sở pháp

lí càng chặt chẽ càng tạo điều kiện cho Điều tra viên thực hiện một cách dễ dàng, đúng pháp luật. Ngược lại, sẽ tạo nên thái độ thiếu nghiêm túc của Điều tra viên, áp dụng một cách bừa bãi khi pháp luật không quy định. Để thực hiện tốt hoạt động hỏi cung, các cán bộ làm công tác điều tra không chỉ dựa vào những quy định của pháp luật mà còn phải không ngừng nâng cao trình độ, chuyên môn nghiệp vụ của mình. Pháp luật quy định những vấn đề mang tính lí luận về hỏi cung bị can còn chiến thuật thực hiện trong từng điều kiện, hoàn cảnh, trong từng vụ án cụ thể lại phụ thuộc vào phương pháp, kinh nghiệm của mỗi cán bộ làm công tác điều tra. Điều này, không được giảng dạy trong các trường đào tạo hay được quy định trong các văn bản pháp luật mà phải thông qua hoạt động thực tiễn cán bộ làm công tác điều tra tự tích lũy cho mình.

3- Để nâng cao hiệu quả hoạt động điều tra nói chung và hỏi cung bị can nói riêng cần có một hệ thống giải pháp toàn diện, đồng bộ. Trong đó, giải pháp quan trọng là hoàn thiện các quy định của Bộ luật tố tụng hình sự các biện pháp nâng cao chất lượng hoạt động hỏi cung như nâng cao trình độ năng lực của Điều tra viên...